

Jules Massenet

Werther

Opera i 4-akter

Tekst af Edouard Blau, Georges Hartmann og Paul Milliet
Uropført på Hofoperaen i Wien, 16. februar 1892

Dirigent: Marc Soustrot
Isenesættelse: Guy Joosten
Scenografi: Johannes Leiacker
Kostumer: Jorge Jara
Lysdesign: Davy Cunningham

Det Kongelige Teater

Werther synges på fransk
med danske overtekster

Varighed:

1. og 2. akt: 75 minutter
Pause: 20 minutter
3. og 4. akt: 60 minutter
Samlet spilletid: 2 timer
og 35 minutter

Goethe og Werther

Digteren Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) var egentlig uddannet jurist, og blev i 1772 ansat ved rigskammerretten i den tyske by Wetzlar, hvor han blev voldsomt forelsket i Charlotte Buff. Mødet med hende satte arbejdet med brevromanen *Den unge Werthers lidelser* i gang. Bogen udkom i 1774, og den blev årsagen til en bølge af selvmord blandt unge mænd, som identificerede sig med den ulykkelige titelperson.

Jules Massenet

Fransk komponist (1842-1912) til i alt 27 operaer. Han blev regnet for den største franske operakomponist i årene omkring år 1900, og han fortsatte den romantiske tradition i fransk opera som hans lærere Charles Gounod og Ambroise Thomas stod for. Massenet var desuden inspireret af tysk musik af bl.a. Wagner og Liszt. Kun to af hans operaer er blevet opført på Det Kongelige Teater.

Medvirkende:

Charlotte: Hanne Fischer
Werther: Misja Didyk
Sophie: Vibeke Kristensen
Amtmanden: Anders Jakobsson
Albert: Guido Paevatalu
Schmidt: Ole Hedegaard
Johan: Ole Sørensen
Bruhlman: Lars Møller
Kätchen: Signe Lind

Medlemmer af Det Danske Drengekor og DR Radiobørnekoret
Det Kongelige Kapel
Dirigent: Marc Soustrot

Handlingen

1. akt

Juli i byen Wetzlar. Amtmanden øver julesange med børnene. Hans venner Johan og Schmidt kommer på besøg, og morer sig over det ejendommelige tidsfordriv midt om sommeren. Amtmandens ældste datter, Charlotte, har overtaget ansvaret for sine mindre søskende fra sin afdøde mor, og lovede hende på dødslejet at gifte sig med den pæne unge Albert, som nu har været bortrejst i flere måneder.

Charlotte gør sig klar til fest. Hun skal følges med den unge digter Werther. Under ballet dukker Albert op igen, og han spørger Sophie – Charlottes lillesøster – om han har været savnet under sit fravær. Det forsikrer hun ham om, og Albert tager det som et tegn på, at Charlotte virkelig elsker ham. Werther er nu fuldstændig opslugt af sin kærlighed til Charlotte, men hendes løfte til sin mor forhindrer hende i at lufte sine følelser for ham. Da de opdager, at Albert er kommet tilbage, erklærer Werther, at han vil dø, hvis Charlotte gifter sig med Albert.

2. akt

September. Charlotte og Albert har været gift i tre måneder, men deres lykke er ikke ægte. Werther er ude af stand til at glemme sin store kærlighed, og trøstende ord fra Albert hjælper naturligt nok ikke meget - tværtimod. Selv den livsglade Sophie kan ikke muntre Werther op. Han må tale med Charlotte, men deres korte ordveksling gør det klart at Charlotte sætter sin pligt før sine følelser for Werther. Hun bønfalder ham om at gå sin vej.

3. akt

Det er juleaften, og Charlotte læser Werthers breve igen, og erkender sin undertrykte kærlighed. Pludselig dukker Werther op, og nu kan Charlotte ikke længere stå imod. De omfavner hinanden, men Charlotte kommer snart til sig selv og sætter endnu engang sine følelser i anden række. Hun siger farvel til Werther – for evigt. Han forlader huset dybt nedbrudt. Albert kommer ind og indser, at Charlotte i virkeligheden elsker Werther og ikke ham. Han finder en seddel fra Werther, som beder om at låne hans pistol til en rejse. Albert opfylder hans ønske.

4. akt

Samme aften. Charlotte styrter til Werthers hus, og finder ham hårdt såret. Endelig erklærer hun ham sin kærlighed. I det fjerne hører man børnene synge julesange...

Den unge Charlottes romantiske lidelser

af Henrik Engelbrecht

Kærlighedshistorien om Werther og Charlotte er blevet berømt som den ultimative romantiske historie om umulig kærlighed. Goethes roman *Den unge Werthes lidelser* fra 1774 og Massenets opera, som blev til over hundrede år senere, markerer begyndelsen og slutningen på romantikken som kulturperiode. Som udgangspunkt er Goethe og Massenet begge romantikere, men i hver sin ende af epoken – og på meget forskellig vis.

Romantikerne rykkede verden fra at være et fornuftigt og reglementeret sted til at vende tilbage til de gamle dyder fra før oplysningstiden. Romantikerne interesserede sig for naturen - den uberørte, gudskabte natur. De elskede det overnaturlige, de gamle myter og eventyr, og de dyrkede kvinden som den uopnåelige elskede – ligesom middelalderens adelsfrøkner blev dyrket af ridderne. Sommetider tror man næsten, at romantikerne var lykkeligst, når de ikke fik den de elskede.

Selv mord og vandreture

Goethes *Den unge Werthers lidelser* handler netop om en ung mand i gul jakke, som begår selvmord fordi han ikke kan få sin elskede, og den bog skabte ikke alene mode på jakke-området; den var startskuddet til en veritabel selvmordsbølge blandt unge mænd over hele Europa. Når man bare var almindeligt ulykkelig, og ikke havde behov for helt så drastiske løsninger, så “vandrede” man i naturen – et tema, som man finder igen og igen i romantisk litteratur og musik. Et af de bedste eksempler er Schuberts to sangsamlinger *Die schöne Müllerin* og *Winterreise* – her driver essensen af den tidlige romantik simpelthen ned af hver eneste side.

Grundstemningen i Goethes brevroman er det, man med et tysk ord kalder Welt-schmerz – en desillusioneret livstræthed, kombineret med en ungdommelig uro og længsel. Bogen har ligefrem lagt navn til et begreb; Wertherisme, som betegnelse for den særlige, selvoptagede melankoli, som hovedpersonen nærmest bader sig i. Andre forfattere fulgte i Goethes fodspor, og på samme måde som romanen *Robinson Crusoe* blev model for en lang række efterligninger i form af såkaldte robinsonader om mænd, der strandede på øde øer, så skabte *Den unge Werthers lidelser* en trend blandt tidens forfattere om at skrive romaner om unge mænd med fatale kærlighedssorger. De kaldes ikke overraskende for wertheriader, og det var ikke kun i Tyskland man dyrkede dem; også i Danmark var stilen populær, og salmedigteren B.S. Ingemann bidrog bl.a. med romanen *Varners poetiske vandringer* fra 1813. Verden havde for alvor lagt den rationelle fornuft fra oplysningstiden bag sig, og romantikken var på sit højeste.

Komfortabel lidelse

Men selvmordene aftog, og romantikken ændrede sig. Den verden, hvor komponisten Jules Massenet skrev sin opera i 1880'erne, var en ganske anden. Den tidlige romantik var blevet afløst af den mere komfortable udgave, hvor fornuften havde sneget sig tilbage i drømmen om den idéelle kunst. Massenet er et godt eksempel på den nye tids romantiker, som stadig sværmer for den ulykkelige kærlighed, men som også læner sig op ad en mere tilpasset og borgerlig Biedermeier-romantik.

Massenet har i sine erindringer skrevet om hvordan han fandt frem til Werther som et emne for en ny opera. Ifølge den beretning rejste Massenet sammen med sin forlægger, Georges Hartmann, til Wetzlar – den by, hvor Goethe mødte Charlotte, og hvor bogen foregår. Men Massenet er ikke for ingenting en mand, som har sans for det dramatiske og for en god historie. Hans egne dagbøger har ingen referencer til en rejse til Tyskland med Hartmann på det tidspunkt hvor idéen til operaen opstod, så måske har han på bedste romantiske vis givet inspirationen et ekstra skub med lidt detaljer fra en helt anden rejse... Librettisten Paul Milliet husker i hvert fald, at han og Massenet i 1882 rejste med toget fra Paris til Milano. Her fandt de ud af, at de begge var begejstrede for romanen, og begyndte at tale om, at den måske ville være en mulighed som forlæg for en ny opera.

Werther i Wien

Under alle omstændigheder er Massenet i sommeren 1886 i gang med at skrive sin *Werther*. Hans operaer *Hérodiade* og *Manon* havde netop haft stor succes på henholdsvis L'Opéra og Opéra-Comique i Paris, og han må have været fuld af selvtillid og optimisme. Men da han præsenterede det nye, næsten færdige værk for Opéra-Comiques ledelse i foråret 1887 afviste de historien som ”kedelig og uegnet som opera”. Massenet blev slået helt ud, og han lagde *Werther* ned i skuffen. Her blev den i fire år, indtil operaen *Manon* havde fået så stor succes i Wien, at hofoperaen der ville have mere Massenet. Nu blev partituret til *Werther* støvet af igen, og 16. februar 1892 blev den uropført – på tysk, og med den berømte belgiske heltetenor Ernst van Dyck i titelpartiet. Charlotte blev sunget af sopranen Marie Renard, og begge hovedpartier har en indbygget mulighed for at blive sunget af ret forskellige stemmer; *Werther* kan synges af både rene lyriske og mere dramatiske tenorer, og mezzo-partiet som Charlotte har altså helt fra uropførelsen også været sunget af høje sopranner.

Den unge Charlottes lidelser?

Netop Charlotte er måske den egentlige hovedperson i operaen. Hos Goethe er hun nærmest en rekvisit, der kun bruges som genstand for Werthers rutschetur gennem alverdens kærligheds-pinsler, men i Massenets opera gennemgår hun en personlig udvikling, og river sig til sidst løs fra konventionerne og familiens forventninger til hende – og overgiver sig (for sent) til den store kærlighed.

Der er flere punkter, hvor operaen ikke følger handlingen i roman-en. I romanen er hun ”bare” forlovet med Albert, men i operaen har hun desuden lovet sin mor på dødslejet at hun vil gifte sig med ham. I romanen er *Werther* alene da han dør, men i operaen når Charlotte at erklære ham sin kærlighed inden han udånder. Albert er i operaen betydelig mere dyster og mørk end hos Goethe, og der er flere andre afgørende forskelle på roman og opera. Det var med til at gøre premieren i Wien til noget af en skandale; i et tysktalende land er det sin sag at bearbejde Goethes værker – det fandt Gounod også ud af med sin *Faust*, som i disse områder simpelthen kaldes *Margarethe*, efter den kvindelige hovedperson, for at lægge afstand til det næsten hellige værk den er skrevet over.

Massenets *Werther* er Goethe tilsat tidsånden i slutningen af 1800-tallet, hvor man ikke længere behøvede at vandre bjergene tynde eller begå selvmord hvis man blev svigtet af sin udkærne. Man kunne i stedet gå i operaen og leve sig ind i Charlotte og Werthers kærlighedshistorie... og bagefter gå hjem og sidde trygt foran pejsen med et glas rødvin – og nyde at føle sig lidt forladt og ensom.

Massenets erindringer

– om en rejse til Tyskland med forlæggeren Georges Hartmann:

”Efter vi havde besøgt forskellige tyske byer og deres teatre, tog Hartmann mig med til Wetzlar, hvor han viste mig huset, hvor Goethe havde skrevet sin udødelige romance *Den unge Werthers lidelser*. Jeg kendte Werthers breve og var dybt bevæget ved at være i huset, hvor Goethe lod sin helt leve og elske. Da vi kom ud derfra sagde Hartmann: ”Jeg har en idé, som kan gøre denne oplevelse endnu større for dig.” Mens han sagde dette trak han en gammel bog med gul indbinding frem fra sin lomme. Det var en fransk oversættelse af Goethes romance. ”Denne oversættelse er perfekt,” sagde Hartmann, på trods af den kendte aforisme *Traduttore traditore* - at en oversættelse altid ødelægger en forfatters tanker.

Så snart jeg så bogen fik jeg lyst til at læse den, så vi gik ind i én af de ølhaller, som det vrirler med i Tyskland. Vi satte os og bestilte to enorme krus magen til dem, vores naboer havde. Mellem de forskellige grupper i lokalet var en del studenter, som var lette at genkende på deres huer og på, at de alle spillede kort eller andre spil. Næsten alle havde en pibe med porcelænshoved i mundviggen. Der var til gengæld kun få kvinder i rummet. Det er unødvendigt at berette om de lidelser jeg måtte udstå i det røgfyldte lokale med den indeklemte, tykke luft fyldt med den bitre stank af øl. Men alligevel kunne jeg ikke holde op med at læse disse brændende breve, fyldt som jeg var af intens passion. Og hvad kunne være mere sigende for min bevægelse end disse linjer – husket mellem så mange andre – hvor Werther og Charlotte kaster sig i armene på hinanden opfyldt af den pirrende læsning af *Ossians* vers:

Hvorfor vækker du mig, forårsluft, du kærtegner mig og siger: Jeg beduggede dig med himlens dråber. Men tiden, hvor jeg skal visne er nær, nær er stormen, der hænger i mine blade! I morgen skal vandreren komme, komme skal han, der så mig i min skønhed, viden om vil hans øjne søge mig på marken, men vil ikke finde mig.

Og Goethe tilføjer:

Hele styrken i disse ord overvældede den ulykkelige, han kastede sig ned for Lotte i den dybeste fortvivlelse, greb hendes hænder, trykkede dem mod sine øjne, mod sin pande, og en anelse om hans forfærdelige plan synes at fare gennem hendes sjæl. Hendes tanker forvirredes, hun trykkede hans hænder, trykkede dem mod sit bryst, bøjede sig ned mod ham med en sørgmodig bevægelse, og deres glødende kinder berørte hinanden.

Denne ekstatiske passion gav mig tårer i øjnene. Hvilken bevægende scene, hvilket følelsesbillede dette kunne blive! Dette var Werther, min 3. akt!”

Fra Massenets: Mes souvenirs, kapitel XVII

(uddragene fra Den unge Werthers lidelser oversat af Alex Garff)

Massenets 27 operaer

1867	La Grand' Tante
1872	Don Cesar de Bazan
1873	L'Adorable Bel-Boule
1876	Berengere et Anatole
1877	Le Roi de Lahore
1881	Hérodiade
1884	Manon
1885	Le Cid
1889	Esclarmonde
1891	Le Mage
1892	Werther
1894	Thais
1894	Le Portrait de Manon
1894	La Navarraise
1897	Sapho
1899	Cendrillon
1901	Griselidis
1902	Le Jongleur de Notre-Dame
1905	Cherubin
1906	Ariane
1907	Thérèse
1909	Bacchus
1910	Don Quichotte
1912	Roma
1913	Panurge
1914	Cleopatre
1922	Amadis

Kun Thérèse og Werther har været spillet på Det Kongelige Teater.

Guy Joosten

Instruktør. Begyndte sin karriere som instruktør i sit eget teaterkompagni i Antwerpen. I 1991 debuterede han som instruktør på Burgtheater i Wien, og fra 1992-1994 var han teaterchef for Thalia Teatret i Hamburg. Guy Joosten debuterede som operainstruktør i 1991 med Rossinis *Askepot* ved operaen i Antwerpen. Siden da har han iscenesat opera over hele Europa bl.a. Verdis *Maskeballet* i Bruxelles, Mozarts *Don Juan* på Den Engelske Nationalopera i London, Bizets *Carmen* på Volksoper i Wien, Puccinis *La Bohème* i Göteborg, Mozarts *Così fan tutte* på Den Finske Nationalopera, Verdis *Otello* og *Luisa Miller* i Antwerpen, Bellinis *Norma* i Amsterdam og produktioner for operaen i Leipzig, bl.a. Berlioz' *Trojanerne* og Webers *Jægerbruden*. Til november debuterer han som instruktør på The Met i New York med Gounods *Romeo og Julie*. Guy Joosten har modtaget adskillige priser for sit arbejde som instruktør, og er professor ved operalinien på Musikkonservatoriet i Antwerpen. Han var 2000-2004 kunstnerisk leder af Det Flamske Operaakademi i Ghent, og underviser nu ved konservatoriet i Antwerpen.